

KROUM TOMOVSKY, *Les mosquées de Bitola* (= *Bitola camileri*), "Université de Skopje-Annuaire de la Faculté Technique 1956-1957" den ayırabası, 32 S. (Derginin S. 29-60), metin içinde 38 resim, plân ve kesit, ayrıca 1 şehir plânı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun eski topraklarında bırakılan mimari eserlerin en iyi tanınanları, Macaristan ve Yugoslavya'da kalanlardır. Bunlardan Yugoslavya'da olanlar hakkında şimdiye kadar yapılan çeşitli yayınlardan başka, Üsküp (= Škopje) Teknik Üniversitesi mensupları tarafından da araştırma ve çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Böylece bu mimari eserlerin, çil ellerde resim, plân ve rölövelerinin çizilmesi, tanıtılması sağlanmış bulunmaktadır. Bu bakımdan Türk eserlerine, diğer Balkan memleketlerine nazaran en ciddi ve yakın ilginin Yugoslavya'da gösterildiği söylenebilir. Türk mimari eserleri hakkında araştırmalar yaptığını bildiğimiz Üsküp Teknik Üniversite asistanlarından Yük. mim. K. T., Bitola camileri hakkında hazırladığı bu etüd ile elindeki malzemeyi kısmen tanıtılmaktadır. Türk idaresi zamanındaki adı ile Manastır (şimdi Bitola) camileri üzerinde şimdiye kadar fazla bir bilgimiz yoktu¹. Bir sahifelik fransızca özetten öğrendiğimize göre (yazının aslı sırpçadır) burada şu camiler vardır:

- H. 838 (1434-35) tarihli Sungur Çavuş camii, 1956 da yıktırıldı,
- H. 911 (1505-06) tarihli İsa Fakih? (adı İssa Feky şeklinde yazılmıştır) camii,
- H. 914 (1508-09) tarihli İshakiye camii,
- H. 928 (1521-22) tarihli Hacı Mahmud camii,
- H. 936 (1529-30) tarihli Kadı Ahmed Efendi camii.
- H. 966 (1558-59) tarihli Yenicami,
- H. 969 (1561-62) tarihli Gazi Haydar Bey camii,
- H. 1037-1049 (1628-1640) arasında yapılan Hasan Baba camii,
- XVIII. yüzyıl sonu-XVIII. başlarına ait Hamza Bey cami,
- Yapıldığı tarih meçhul Güdük cami.

K. T., ayrıca şehrin içinde evelce 15 kadar mescid olduğunu fakat bunlardan bir kısmının iki Dünya harbi arasındaki süre içinde yıktırıldıklarını bildirmektedir².

Bu camilerden en dikkat çekici olanlar, tarih bakımından en eski olduğu için, üç bölümlü son cemaat yerine ve tek kubbeli bir harime sahip Sungur Bey camii

¹ E. H. AYVERDİ, *Yugoslavya'da Türk âbideleri ve vakıfları*, "Vakıflar Dergisi" III (1957) 14. Burada, Evliya Çelebi *Seyahatnamesi* ile *Kamus'ul Alâm* da rastlanan bilgiler iktibas edilmiş, camiler hakkında fazla bir bilgi verilmemiştir. Bu yüzden, K. T.'nin yazısı, E. H. Ayverdi'nin çok faydalı derlemesini tamamlamaktadır.

² Evliya Çelebi, *Seyahatname*, V, 572. Kale-misâl demir kapılı Bedesten ile diğer binalardan bahseder. İshak Efendi camii ile Mahmud Efendi camiinin kitabelerinin Evliya Çelebi tarafından verilen kopyaları, K. T.'nin yazısındaki tarihlere uymamaktadır.

ile, Yenicami, İshakiye, Haydar Kadı ve Hamza Bey camileridir. Bu şehirde kubbeli cami tipi, sadece tek kubbeli camiler ile temsil edilmiştir. Bunlardan en muhteşem olanlarında yüksek kubbenin, intikalinin tromplar ile temin edilmiş olduğu görülüyor. Diğer taraftan bu büyük camilerin başka bir özelliği de, çift sıra kubbeler ile örtülü bölümler halinde derin soncemaat yerlerine sahip oluşlarıdır (İshakiye ve Yenicami). İsa Fakih ve Hoca Ahmed camileri ise kiremit örtülü sakıflı camiler grubuna girmektedirler. Değişik mimârî özelliklere pek sahip olmayan bu camilerin arasında Hamza Bey camii dışarı taşkın mihrap kısmı bakımından ayrılmaktadır. Bu camilerde klâsik Osmanlı üslubunu aksettiren, güzel mihrap, minber, kapı nişi, ve baklavalı veya stalâktitli sütun başlıkları gibi aksama tesadüf olunmaktadır. Rumeli camilerinin ekserisinde olduğu gibi, ince ve uzun olan minarelerden, Yenicami'nin minaresi her cephesi bir kör kemer ile süslü poligon biçimli kürsü kısmı ile dikkati çeker.³ Maalesef yıktırılmış olan Sungur Bey camii'nin, plânından anlaşıldığına göre, minaresi pek alışılmamış bir şekilde, binanın sol köşesi üzerine oturtulmuş olup, bir kürsü kısmı bulunmadığından, hemen cümle kapısının sol tarafına açılan bir kapıdan bir merdivenle içine çıkılıyordu. Yenicami'deki vâaz kürsüsü (res. 8) pek eski intibahı bırakmamaktadır. Aynı camide tesadüf olunan çinilerin tek fotoğrafı ise (res. 17) maalesef tatmin edici değildir.

K. T., Türk sanat tarihi için değerli malzeme temin eden bu çalışması ile faydalı bir hizmette bulunmuştur. Ancak, tarihçeleri hakkında bilgilerimiz pek az olan bu camilerin devirleri ve bânilerini tâyin hususunda en büyük yardımcı olan kitabelerin de hiç değilse fotoğraflarının bu yazıda yayınlanması doğru olurdu. Diğer taraftan yazarın, bu camiler ile birlikte buradaki diğer Türk binaları hakkında da malzeme vermesi yerinde olurdu. K. T. e sınırlarımız dışındaki Türk sanat eserlerini bize tanıtan bu faydalı hizmetinden dolayı şükranlarımızı bildirirken, bu yoldaki çalışmalarına devamını temenni ettiğimizi belirtmek isteriz.

Aralık 1959.

DOĞENT DR. SEMAVİ EYİCE

³ Minare mimarisinde bu tip kürsü kısımları hakkında bk. S. Eyice, *İstanbul'da Koca Mustafa Paşa camii*, "Tarih Dergisi" V, sayı 8 (1953) 174, resim 8.